

УДК 37-043.5(091)

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Ткачук Лариса, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-3337-2540

E-mail: larysa.tkachuk.2011@gmail.com

У статті на основі ретроспективного аналізу прогресивних філософсько-педагогічних ідей здійснено періодизацію становлення і розвитку педагогіки партнерства як гуманістичної традиції. Виділено два періоди: підготовчий та період повноцінної її розробки. Представлено історичний шлях педагогіки партнерства: від розрізнених думок та ідей античних філософів, педагогів, представників гуманістичної педагогічної думки – до виникнення наукових концепцій та теорій педагогіки співробітництва, які надалі лягли в основу розробки теорії педагогіки партнерства.

Ключові слова: педагогіка партнерства; педагогіка співробітництва; філософська думка; гуманізм; педагоги-новатори; Нова українська школа; періодизація; становлення і розвиток.

HISTORICAL ASPECT OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF PARTNERSHIP PEDAGOGY

Tkachuk Larysa, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-3337-2540

E-mail: larysa.tkachuk.2011@gmail.com

In the article, the periodization of the formation and development of partnership pedagogy has been based on socio-pedagogical prerequisites, clarifying the contribution of prominent philosophers, educator-innovators in the development of theoretical, methodological, and technological aspects of partnership pedagogy. The author divides the formation and development of the pedagogy of partnership into two periods: the preparatory and the development of the ideas of partnership pedagogy.

The chronological framework of the preparatory period – from antiquity (V century BC) to the 80s of the XX century has been determined. There are two stages within the preparatory period: the first stage – from antiquity (V century BC) to the 50s of the twentieth century, the second stage – the 50–80s of the twentieth century. It has been established that within the first stage, the studied phenomenon is not the object of purposeful holistic study it appeals to it are spontaneous and unsystematic, knowledge about it is scanty and contradictory. The second stage of the preparatory period (the '50s – the mid-'80s of the twentieth century) has been characterized by a systematic study of certain aspects of the problem, the emergence of theories and concepts of cooperation pedagogy, which in the future form the basis of partnership pedagogy, help determine its formation and development.

The peculiarities of the second period of the partnership pedagogy development (from 1986 to the present) have been clarified. Two stages of this period are distinguished by the author: the first – from 1986 to 2016, the second – from 2016 to the present. The first stage begins with the signing by the teachers-innovators of the Manifesto “Pedagogy of Cooperation” (1986) and has been characterized

by a thorough scientific study, design of ways and means of development of the cooperation pedagogy. Since 2016, when the Concept of the New Ukrainian School has been adopted, the second stage of the second period of formation of partnership pedagogy begins. The concept of "partnership pedagogy" has been transferred from the world view to the normative plane; research is actively carried out, and ideas of partnership pedagogy are developed.

Keywords: *partnership pedagogy; cooperation pedagogy; philosophical thought; humanism; teachers-innovators; New Ukrainian School; periodization; formation and development.*

Одним із ключових компонентів формули Нової української школи (НУШ) виступає педагогіка партнерства, принципами якої є: «повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)» [10, с. 14]. Ідеї педагогіки партнерства зростали не на порожньому місці. Її джерела – у неоціненній скарбниці педагогічної спадщини вітчизняних і закордонних філософів, педагогів, психологів, які заклали основи гуманної педагогіки та педагогіки співробітництва. Не ставлячи перед собою завдання психо-дидактичного аналізу феномена «педагогіка партнерства», зупинимось, проте, на деяких персоналіях, що дозволить глибше проникнути в суть ідей, пов'язаних з гуманістичними традиціями, окреслити пройдений педагогікою партнерства історичний шлях, виокремити періоди та етапи її становлення і розвитку.

Педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом уваги науковців, зокрема І. Білецької, О. Вишневського, В. Герасимчука, О. Коберника, О. Коханової, Н. Ничкало, О. Олейнікової, Ю. Палехи, Л. Пуховської, М. Скиби, Г. Татаринцевої, О. Шияна та ін. Так, І. Білецька та О. Коберник зазначають, що «сучасна освіта вимагає впровадження педагогіки партнерства, нової педагогічної етики, визначальними рисами яких є взаєморозуміння, взаємоповага та творча співпраця всіх суб'єктів взаємодії (педагога, учня, батьків, громади). Педагогіка партнерства утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми освітнього процесу, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання» [1, с. 38].

Проте ті ж самі завдання, що й педагогіка партнерства, виконує педагогіка співробітництва, яка пройшла випробування часом і відома педагогічному загалу понад 30 років. Обґрунтуванню теоретико-методичних та технологічних аспектів педагогіки співробітництва присвячені наукові праці А. Алексюка, І. Бега, В. Бондаря, Я. Бурлаки, С. Гончаренка, І. Дичківської, М. Євтуха, І. Зязюна, І. Іванова, В. Караковського, В. Моргуна, А. Нісімчука, В. Онищука, О. Пехоти, О. Падалки, І. Підласого, О. Савченко, С. Сисоєвої, І. Смолюка, О. Сухомлинської, М. Щетиніна та ін. Досліджуючи сутність педагогіки співробітництва, І. Дичківська характеризує її як «новаторський напрям у педагогіці, що розглядає дитину як активного суб'єкта спільної з педагогом діяльності, заснованої на реальному співробітництві, демократичних і творчих засадах» [3, с. 343].

Отже, педагогіка партнерства має давню історію. Проте, попри активні дискусії

щодо сутності, принципів, тенденцій сучасного розвитку і перспектив педагогіки партнерства, недостатньо розробленим є питання періодизації пройденого нею історичного шляху.

Мета статті – на основі ретроспективного аналізу ідей видатних філософів, педагогів-новаторів, здійснити періодизацію становлення і розвитку педагогіки партнерства як гуманістичної традиції.

Залежно від появи прогресивних думок та цілісних теорій у світовій педагогічній думці, нами виокремлено два періоди у становленні й розвитку педагогіки партнерства: підготовчий період і період повноцінної розробки її ідей та концепцій.

Підготовчий період становлення педагогіки партнерства визначається хронологічними межами – з античності (V ст. до н.е.) – до 80-х років XX ст. Цей період характеризується рухом від розрізнених думок та ідей античних філософів, педагогів, представників гуманістичної педагогічної думки про гуманне ставлення до дитини – до системного вивчення окремих аспектів досліджуваного феномена, виникнення наукових концепцій та теорій, які надалі лягли в основу розробки теорії педагогіки партнерства.

У межах підготовчого періоду ми виділили два етапи: перший етап – з античності (V ст. до н.е.) до 50-х рр. XX ст., другий етап – 50–80-ті рр. XX ст.

Хоча у філософських вченнях Сократа (469–399 рр. до н.е.), Демокріта (460–370 рр. до н.е.), Платона (427–347 рр. до н.е.), Арістотеля (384–322 рр. до н.е.) важко знайти дослівну підтримку тези про партнерство вчителя й учня у навчанні, проте вона імпліцитно простежується у проголошеному ними принципі природо-відповідності, у вказівках на необхідність індивідуального підходу до дитини у процесі її навчання і виховання; на врахування її зацікавлень та духовних якостей; на обов'язковість її емоційного залучення в ситуації, спроможні відкрити нові цінності й відношення. На думку Л. Редькіної та В. Вишневського, представник гуманістичної педагогічної традиції Стародавньої Греції Сократ радив учитися у просторі «безумовної любові», що пізніше в педагогіці було названо «навчанням у полі любові» [11, с. 98]. Педагогічні принципи Сократа – відмова від примусу і насильства, визнання переконання найбільш дієвим виховним засобом й інші – знайшли відгук уже в античності, а у XVII столітті деякі положення сократівської педагогіки були включені Я. А. Коменським у «Велику дидактику».

В епоху Відродження (XV–XVII ст.) гуманізм уперше виступив як культурний рух, цілісна система поглядів і широка течія суспільної думки у Західній Європі. Виховання повернулося «обличчям до дитини», до її здібностей, інтересів, прагнень. Провідними проблемами часу стали повага до особистості дитини, реальний зміст освіти. Педагогічна гуманістична думка отримала свій подальший розвиток у працях видатних мислителів: Вікторіно да Фельтре (1378–1446 рр.), Хуана Вівеса (1442–1553 рр.), Еразма Роттердамського (1469–1536 рр.), Франсуа Рабле (1494–1553 рр.), Мішеля Монтеня (1533–1592 рр.) та інших, які виступали проти грубого деспотизму, пригноблення учня, закликали до гуманного підходу у навчанні, проголошуючи тим самим принцип гуманізації в педагогіці. У праці Т. Кампанелли (1568–1639) «Місто Сонця» розвинуто ідею суспільного виховання з раннього віку, де діти користуються загальною любов'ю, де «велика згода в державі» підтримується незмінною «взаємною любов'ю і допомогою один одному» [4, с. 7].

Неоціненним внеском у світову педагогічну науку є педагогічна творчість Я. А. Коменського (1592–1670), у якій, як свого часу писав С. Миропольський, ми не тільки знаходимо «свіжі педагогічні ідеї, якими живе сучасний світ, а й проблеми, розв'язок яких належить майбутньому» [9, с. 117–118]. На титульному аркуші «Великої дидактики» видання 1657 р. зображений символічний знак з написом: «*Omnia sponte fluant; absit violentia rebus*». Це основна думка педагогічних поглядів Коменського, яку він обрав девізом для своїх дидактичних праць: «У всьому свобода і ні в чому насильства». Він вважав, що головне – спиратися на гідність особистості. Багато питань, порушених і вирішених Я. А. Коменським відповідно до тогочасних вимог, співпадають з проблемами, окресленими в Концепції «Нова українська школа» (2016), яка повністю перейняла підхід видатного педагога до побудови школи з духом світла, радості, любові; школи, у якій учитель як сонце, що гріє й освітлює все навкруги; школи, де дисципліна – це моральна сила, яка збуджує не страх, а любов; школи – як установи веселої, привітної, куди діти поспішають з радістю. Видатний педагог наголошував: «Коли *учителі* будуть привітні і ласкаві, не будуть відштовхувати від себе дітей своїм суворим поведінням, а будуть приваблювати їх своєю прихильністю, манірами і словами; коли учителі рекомендують науки, до яких вони приступають, з погляду їх досконалості, привабливості і легкості <...>, коли вчителі будуть ставитися до учнів з любов'ю, тоді вони легко завоюють їх серце так, що дітям буде приємніше бути в школі, ніж вдома» [5, с. 126–127]. У такій взаємодії вчителі й учні найяскравіше виявляють себе, глибше пізнають один одного, досягають взаєморозуміння. Як зазначав Я. А. Коменський: «Але найважливіше для всіх людей, щоб перш за все, у всьому, на завершення всього душі повнилися любов'ю, заради милості Божої, без чийої волі немає нічого в людині. Не буде любові – при всіх наших інших працях ми залишимося просто гризунами, які залізли у нори своєї суєти <...>» [6, с. 111].

Відомий французький просвітник, педагог Ж.-Ж. Руссо (1712–1778) у трактаті «Еміль, або про виховання» рекомендував педагогам не нівечити дитину своїм насильством, не пригноблювати особистість, а стимулювати її природні сили й обдарування: урок повинен бути нагородою, а не важким обов'язком; у заняттях найголовніше – бажання досягти успіху. Формулюючи правила виховання, Ж.-Ж. Руссо радив вихователю: допомагати дітям, надавати їм більше справжньої свободи.

Великий швейцарський педагог Й. Г. Песталоцці (1746–1827) у своєму творі «Лінгард і Гертруда» розвинув ідеї про гуманний характер виховання, доброзичливе ставлення до дітей. Він був упевнений у тому, що дитина повинна як би сама створити себе, усвідомлюючи свої індивідуальні особливості у міру зростання та розвитку. За такого підходу виховання перетворюється на спосіб досягнення особистісної незалежності.

На думку українського філософа, поета, педагога Г. Сковороди (1722–1794 рр.), завдання наставника, вихователя не навчання, не інтелектуальний диктат, а ненав'язлива, делікатна допомога людині, яка зайнята пошуком істинного покликання, розвитку «спорідненості».

Особливо гостро проблема гуманістичного виховання розглядалася в історії прогресивної вітчизняної педагогіки у XIX ст., в умовах деспотизму та авторитарної моделі виховання. Система морального виховання К. Ушинського (1824–1870 рр.) виключала авторитарність і будувалася на принципах творчої самостійності та вільного

виховання, на силі позитивного прикладу та розумній діяльності дитини. Він вимагав від учителя розвитку активної любові до людини, створення атмосфери товарищескості.

Суть «педагогічної революції» кінця XIX – початку XX ст. – створення умов для самовираження та вільного розвитку дитячої особистості, середовища її розвитку, зведення до мінімуму явного педагогічного втручання у цей процес, виключення будь-якого примусу і насильства (М. Монтесорі, О. Нейл та ін.).

В основу педагогіки видатного польського педагога-практика та теоретика виховання Я. Корчака (Х. Гольдшмідт (1878–1942)) закладена ідея поєднання любові та поваги до дитини й світлої мрії про світ, де діти будуть позбавлені всього, що їх принижує. Щодо цього він писав: «Поважаймо чисте, ясне, непорочне святе дитинство, ба навіть схилиймося перед ним» [7, с. 105].

Настанова на партнерство у школі міцно закорінена в національній педагогічній традиції. У педагогічній концепції А. Макаренка (1888–1939) головне завдання у роботі педагога визначалося не як вплив на дитину, а як сприяння її розвитку, стимулювання правильного спрямування цього розвитку з метою розкриття сил і здібностей кожної особистості. Продовжуючи традиції гуманістичної педагогіки, А. Макаренко стверджував, що завдання виховання полягає в організації життя дитини, насиченого багатством людської культури та справді гуманних відносин людей («Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей», «Виступи з питань сімейного виховання»).

Таким чином, проведений історико-педагогічний аналіз дозволяє стверджувати, що на першому етапі підготовчого періоду становлення і розвитку педагогіки партнерства феномен «педагогіка партнерства» не був об'єктом цілеспрямованого цілісного вивчення дослідників. Звернення до нього носять стихійний і несистемний характер, а у науково-педагогічному лексиконі відсутня відповідна досліджуваній проблемі термінологія. Попри це, перший етап підготовчого періоду заклав фундамент, на якому у другій половині XX століття будувались теорії та концепції співробітництва вчителя й учня у процесі навчання.

Другий етап підготовчого періоду (50-ті – середина 80-х років XX століття) характеризується системним вивченням окремих аспектів досліджуваної проблеми, появою теорій та концепцій педагогіки співробітництва, які в майбутньому заклали основу уявлень про педагогіку партнерства.

Ідея співпраці всіх суб'єктів виховання (сім'ї, школи та громади) знайшла належне обґрунтування в педагогічній спадщині В. Сухомлинського (1918–1970). У працях та статтях, опублікованих у різних журналах і газетах («Серце віддаю дітям», «Павлівська середня школа», «Важкі діти» «Виховання почуттів», «Людина неповторна», «Не бійтеся бути ласкавими», «Чистота і благородство», «Щоб душі не іржавіли», «Як готувати матір і батька до шкільно-сімейного виховання своїх дітей», «Як добиватися, щоб батько і мати як вихователі виступали в єдності», «Як поглиблювати виховну роботу з батьками в міру росту й розвитку дитини», «Як разом із батьками виховувати майбутніх матерів і батьків» та ін.), він розкриває сутність педагогіки партнерства: «Учитель повинен бути не тільки наставником, а й другом учнів, разом з ними переборювати труднощі, переживати, радіти й засмучуватися» [13, с. 12]. Видатний педагог писав: «Без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без взаємного проникнення у світ думок, почуттів, переживань одне одного немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної» [15, с. 48]. Він

наголошував, що «у школі має панувати дух поваги до людської гідності, дух взаємного довір'я вихователів і виховуваних, дух віри в людину» [14, с. 550].

У 60-х роках ХХ століття зародився «комунарський рух», ініціатором якого був І. Іванов, автор методики колективної творчої діяльності (КТД). КТД стала механізмом нового педагогічного напрямку – «педагогіки соціальної творчості» чи «педагогіки співробітництва».

Наприкінці 80-х років ХХ ст. зростає невдоволення суспільства результатами шкільної освіти, їхньою невідповідністю сучасним вимогам та очікуванням. На Заході пріоритетною стає орієнтація на особистість учня, формування умов для його самоактуалізації та самореалізації в освітньому процесі, а не на просте накопичення знань, які неможливо застосувати в житті (К. Роджерс, А. Маслоу та ін.). У вітчизняній освіті також зароджуються новаторські ідеї, пов'язані з реалізацією у навчанні принципів гуманізму, «суб'єкт-суб'єктних» відносин, співтворчості та співробітництва учнів та вчителів, які втілювалися їхніми авторами у діяльність окремих шкіл (Ш. Амонашвілі, І. Волков, Є. Ільїн, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін та ін.).

Другий період розвитку педагогіки партнерства (з 1986 р. – до сьогодні) характеризується повноцінним науковим вивченням поняття «педагогіка співробітництва», проектуванням шляхів та засобів її розвитку; концептуальним утвердженням «педагогіки партнерства», розробкою її ідей. У межах цього періоду виділяємо два етапи: перший – з 1986 до 2016 рр.; другий – з 2016 р. і до сьогодні.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що термін «педагогіка співробітництва» вперше з'явився у 1986 р. на зустрічі вчителів-новаторів, якими був підписаний Маніфест «Педагогіка співробітництва», де прописані ідеї: *зміна стосунків з учнями; вільний вибір у процесі навчання; необхідність самоаналізу та самооцінювання; важка мета; ідея опори; великі блоки; відповідна форма; співпраця з батьками; особистісний підхід до дитини; навчання без примусу* [8, с. 2]. Основне завдання педагогіки співробітництва, яка була спрямована проти авторитаризму в освіті та вихованні, визначалося так: «зробити дитину нашим (дорослих – учителів, вихователів, батьків) добровільним соратником, односторонцем у своєму ж вихованні, освіті, навчанні, становленні; зробити її рівноправним учасником педагогічного процесу, дбайливим і відповідальним за цей процес, за його результати» [8, с. 2]. Сутність цього підходу визначалась створенням та організацією вчителем міжособистісної взаємодії, яка б здійснювалась в «оптимістично-гуманній атмосфері» і вимагала від нього майстерності та вміння ефективно спілкуватися [8, с. 2].

Полеміка навколо проблеми педагогіки співробітництва активно розгорнулася на сторінках періодичної преси радянського періоду, пізніше й власне українських виданнях. Найширше вона представлена у виданнях (період 1950–2021 рр.): «Радянська школа» («Рідна школа»), «Советская педагогика» («Педагогика»), «Педагогические технологии», «Шлях освіти», «Педагогіка і психологія», «Вища освіта України», періодичні видання, що презентують окремі фахові методики тощо. У цих джерелах був презентований не лише теоретичний доробок у царині педагогіки співробітництва, а й представлені конкретні методичні доробки педагогів-новаторів.

У другій половині ХХ століття з'являються комплексні дослідження, що підсумовували результати впровадження педагогіки співробітництва; створюються авторські школи та класи, де педагоги-новатори презентують свій досвід у царині

педагогіки співробітництва; освітянській громадськості пропонуються конференції та симпозиуми, де педагоги дають майстер-класи організації освітнього процесу у розвивальному середовищі педагогіки співробітництва. Активно й ґрунтовно педагогіку співробітництва досліджував О. Вишневський, який довів, що її сутність полягає у демократичному й гуманному ставленні до дитини, «...забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель» [2, с. 75], а психологічну основу педагогіки співробітництва складають суб'єкт-суб'єктні стосунки – співпраця двох суб'єктів. Щодо цього він писав: «Цей тип взаємин для навчально-виховного процесу є оптимальним, бо, з одного боку, він зберігає за вчителем функцію управління, а з другого, – дає учневі можливість діяти самостійно» [2, с. 75]. Педагогічні ідеї О. Вишневського абсолютно суголосні з головними концептуальними засадами педагогів-авторів концепції педагогіки співробітництва, що дозволяє нам віднести доробок вченого до означеної технології.

Наприкінці ХХ століття на сторінках педагогічної періодичної преси, у численних монографіях, посібниках та статтях (Р. Абдираїмова «Педагогіка співробітництва: “Вчителі – батьки”» (1997); Ш. Амонашвілі: «Основи педагогіки співробітництва» (1989); «Педагогіка співробітництва: гуманізація педагогічного процесу» (1990), «Педагогіка співробітництва: момент істини» (1988); Н. Гришаєнко «Про педагогіку співробітництва і особистість учителя» (1995); В. Калошин «Педагогіка співробітництва – основа гуманізації навчально-виховного процесу» (1995); П. Козлова «Про можливості педагогіки співробітництва» (1988); О. Любашенко «Педагогіка співробітництва. Підвищення ефективності застосування методів педагогічного стимулювання» (1997); М. Николин «Співавтор уроку – учень: ще раз про педагогіку співробітництва» (1991); В. Шаламов «Педагогіка співробітництва продовжується» (1995) та ін.) визначені пріоритети педагогіки співробітництва, обґрунтовано доцільність та важливість застосування головних її засад у дидактико-розвивальній площині освітнього поля.

На початку ХХІ століття соціально-економічна ситуація відобразилася у соціальному замовленні до системи освіти – підготувати людину, здатну не просто жити в нових умовах, а й бути успішною у своїй життєдіяльності. Як відгук на освітні потреби суспільства, що змінилося, у педагогічній науці й практиці стали з'являтися наукові дослідження та почали активно розроблятися ідеї педагогіки партнерства (в англійськомовних джерелах найчастіше використовують поняття Family-School Partnership, тобто партнерство школи і родини).

З 2016 року розпочався другий етап другого періоду становлення педагогіки партнерства. Ухвалення Концепції «Нова українська школа» перенесло поняття «педагогіка партнерства» зі світоглядних обширів у нормативну площину. Взаємодія батьків, учня і педагога – незамінна для формування індивідуальних освітніх траєкторій та втілення їх в індивідуальних навчальних планах кожного учня. Така можливість передбачена новим Законом України «Про освіту» (2017) і деталізована у Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020).

Педагогіка партнерства сприяє створенню атмосфери, у якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність; партнерство задовольняє потребу в значимості та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше; такий формат стосунків найкраще готує

молодих людей до професійної діяльності й ролі активного громадянина у відкритому світі [12].

Таким чином, здійснений історичний екскурс у світ гуманістичних ідей філософії, психології та педагогіки дозволяє глибше осмислити наступність поглядів педагогів-гуманістів з ідеями педагогіки партнерства, в якій укладено особистісні цінності освіти, метою якої є самоцінність кожної людини.

Вимальовуються два шляхи реалізації ідей педагогіки партнерства: один із них – «віддавши серце дітям», наближуючись до дитини шляхом великої любові й поваги до неї, «схиляючись до її рівня», як це зробили Я. Корчак, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, О. Захаренко. На жаль, до такого стилю стосунків готові ще не всі педагоги. Існує й інший шлях – розподілу функцій учителя та учня в організації їхньої співпраці. У цьому випадку можна стверджувати про рівноправність учителя й учня як учасників освітнього процесу. Напрямок професійної переорієнтації вчителя лежить у площині від просвітництва до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії: учитель стає коучем, тренером, ментором, тьютором, фасилітатором залежно від складності запропонованих завдань.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у здійсненні порівняльних досліджень педагогіки партнерства в Україні та за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька І. О., Коберник О. М. Педагогіка партнерства та її реалізація в творчій спадщині В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія Педагогічні науки*. Кіровоград: РВВ ДПУ ім. В. Винниченка. 2018. Вип. 171. С. 34–39.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вид. 2-е. Дрогобич: Коло, 2006. 608 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Кампанелла Т. Город Солнца. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/gorod-solnca1.html?p=7> (дата звернення: 22.08.2021).
5. Коменський Я. А. Велика дидактика. Харків, 1940. 248 с.
6. Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. М.: Педагогика, 1987. 416 с.
7. Корчак Я. Як любити дітей. К.: Радянська школа, 1976. 159 с.
8. Лысенкова С. Н., Шаталов В. Ф., Волков И. П., Караковский В. А. и др. Педагогика сотрудничества (Отчет о встрече учителей-экспериментаторов). *Учительская газета*. 1986. 18 октября. С. 2.
9. Миропольский С. И. Ян Амос Коменский и его значение в педагогике. *Журнал Министерства Народного Просвещения*. 1871. № 156. С. 97–135.
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.08.2021).
11. Редькина Л., Вишневский В. Исторический аспект развития принципов педагогики. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-aspekt-razvitiya-printsipov-pedagogiki/viewer> (дата звернення: 02.09.2021).
12. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення: 02.09.2021).
13. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибрані твори*: в 5-ти т. Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 7–390.
14. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. *Вибрані твори*: в 5-ти т. Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 391–626.
15. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ: Акта, 2012. 537 с.

REFERENCES

1. Biletska, I. O., Kobernyk, O. M. (2018). Pedagogika partnerstva ta yii realizatsiia v tvorchii spadshchyni V. Sukhomlynskoho [Pedagogy of partnership and its implementation in the creative heritage of V. Sukhomlynskyi]. *Naukovi zapysky. Seriya Pedagogichni nauky – Scientific Papers. Series: Pedagogical studies, issue 171, 34–39* [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O. (2006). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedagogiky*. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
3. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedagogichni tekhnolohii*. K.: Akademydav [in Ukrainian].
4. Kampanella, T. Gorod Solnca. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/gorod-solnca1.html?p=7> [in Russian].
5. Komenskiy, Ya. A. (1940). *Velyka dydaktyka*. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Komenskij, Ja. A., Lokk, Dzh., Russo, Zh.-Zh., Pestalocci, I. G. *Pedagogicheskoe nasledie* (1987). V. M. Klarin, A. N. Dzhurinskij (Ed.). M.: Pedagogika [in Russian].
7. Korchak, Ya. (1976). *Yak liubyty ditei*. K.: Radianska shkola [in Ukrainian].
8. Lysenkova, S. N., Shatalov, V. F., Volkov, I. P., Karakovskij, V. A. et al. (1986). *Pedagogika sotrudnichestva (Otchet o vstreche uchitelej-jeksperimentatorov)*. *Uchitelskaya gazeta – Teacher's newspaper*, 18 oktyabrya, 2 [in Russian].
9. Miropolskij, S. I. (1871). Jan Amos Komenskij i ego znachenie v pedagogike. *Zhurnal Ministerstva Narodnogo Prosveshhenija*, 156, 97–135 [in Russian].
10. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
11. Redkina, L., Vishnevskij, V. *Istoricheskij aspekt razvitiya principov pedagogiki*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-aspekt-razvitiya-printsipov-pedagogiki/viewer> [in Russian].
12. Skyba, M. *Krashche razom. Shcho take pedagogika partnerstva i navishcho vona v NUSh*. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> [in Ukrainian].
13. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Pavlyska serednia shkola. Vybrani tvory* (Vols. 1–5); Vol. 4. K.: Rad. shkola, 7–390 [in Ukrainian].
14. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Rozмова z molodym dyrektorom. Vybrani tvory* (Vols. 1–5); Vol. 4. K.: Rad. shkola, 391–626 [in Ukrainian].
15. Sukhomlynskyi, V. (2012). *Sertse viddaiu ditiam*. K.: Akta [in Ukrainian].